

POST-MODERN DÜNYADA
DİN-BİLİM İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Hasan ONAT

Özgeçmişi:

Prof. Dr. Hasan ONAT

1979'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1980'de, aynı fakültede İslam Mezhepleri Tarihi Kürsüsü 'ne Asistan olarak girdi. Emeviler Devri Şii Hareketleri isimli tezi ile 1986 da doktora unvanını aldı.1987'de Yrd. Doçent, 1989 tarihinde Doçent, 1995'te de Profesör oldu. 1993 yılında Londra da, Manchester de sahasıyla ilgili araştırmalar yaptı.1994 yılında Roma Grogaryan Üniversitesi'nde de misafir öğretim üyesi olarak dersler ve seminerler verdi. 1999-2002 yılları arasında Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanlığını yaptı. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı'nı yürütmekte ve İslam Mezhepleri Tarihi, Günümüz İslam Dünyası Dini Akımlar, Çağdaş İslam Akımları derslerini okutmaktadır. Hocamızın Emeviler Devri Şii Hareketleri, 20. Asırda Şiilik ve İran Devrimi, Türkiye'de Din Anlatışının Değişim Süreci gibi basılmış eserleri, İslam Mezhepleri, Şiilik, Alevilik, Din Anlayışı, Küreselleşme gibi konularda çok sayıda makalesi vardır. Ayrıca 1986'dan beri Türkiye'nin sesi radyosunda haftalık programları yürütmektedir. İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Ankara Ü. İ.F. Prof. Dr. Hasan ONAT

Konuşmacı: Prof. Dr. Hasan ONAT

Tarih: 14.04.2011

Yer: Sabancı Kültür Merkezi

Post-Modern Dünyada Din-Bilim İlişkisi

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Bu konferansın iki önemli amacı vardır: Birincisi, yaşadığımız, ancak pek farkında olmadığımız bazı gerçekleri birlikte düşünmek; birlikte bazı gerçeklerin farkına varmak ve “özgürlük” derken her geçen gün daha az özgür olduğumuzu niçin göremediğimizi sorgulamak. İkincisi, insanın günden güne daha da yalnızlaştığı, belirsizliklerin ve belirlenmek istenilenlerin insanları bunalttığı, hayal ve hakikatin iyice birbirine karıştığı, her şeyin göreceli hale geldiği, “post modern” denilen bir dünyada, dinin ve bilimin sağlıklı işbirliğinin, insanlığın geleceği açısından bir ümit ışığı olabileceğinin imkânını ve gerekliliğini birlikte anlamaya ve temellendirmeye çalışmak. Bunun için, önce “post modern” durumu anlamaya çalışmakta fayda vardır.

Saniyorum, moderniteden söz etmeksizin post moderniteyi ve post modern durumu anlamak ve anlatmak pek mümkün olmaz. Ancak, modernite kavramının, pek ele avuca gelmeyen, oldukça muğlak, biraz da “kaypak” bir kavram olduğunu hemen belirtelim. Sorun, kanaatimizce biraz da bu kavramın ileti, ileten ve iletilen açısından, gerçekten çok farklı anlamlarla yüklü olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında modernite, Rönesans ve Reform sonrası yükselmeye başlayan, Sanayi Devrimi ile varlığını hissettiren, “sömürgecilik” in de etkisiyle küresel ölçekte etkin olan Batı uygarlığını taşıyan zihniyetin genel adıdır. Modernite, Batı uygarlığının küresel ölçekte etkin olması ile ortaya çıkan, insanın algı biçimini, değerler sistemini, “insan ve evren” anlayışını değiştiren bir süreçler topluluğunu işaret etmektedir. “Modernlik söylemi en sağlam şekilde özgürlük ve özerklik düşüncesine dayanır. Tarihsel olarak gözlemlenebilir toplumsal pratikler bu imgesel anlamlandırmanın ışığında yorumlanmış ve yeniden yorumlanmıştır.” (P, Wagner) Temelde özgürlük, özerklik, akıl ve bilim gibi, insanın varoluşsal özelemlerini dillendiren süreçlerde varlığını hissettiren modernite, belki tepkiselliğin, hırsın ve açgözlülüğün etkisiyle doğaya ve insan gerçeğine aykırı bir sürece girmiştir. Daha açık bir ifadeyle, bu süreç insanı kendine yabancılaştırmaya, dünyayı yaşanılabilir bir mekân olmaktan çıkartmaya başlamıştır.

Modernite insanı, varlık bütünlüğünden kopartmış, tabiatı sömürülecek nesneye, insanı ekonomiye indirgemiş; Tanrı’yı hayatın dışına itmeye çalışarak, değerler sisteminin içini boşaltmıştır. Victor Frank’ın ifadesiyle insanı

“varoluşsal boşluk” a sürüklemiştir. İnsanoğlu, küresel ölçekte bir anlam krizinin içine yuvarlanmıştır.

İşin gerçeği, insanlık tarihinde hiçbir uygarlık, Batı Uygarlığı ölçeğinde, bu denli kuşatıcı, değiştirici ve dönüştürücü olmamıştır. Hiç kuşkusuz uygarlık “güç” ten bütünüyle bağımsız olamaz. Ancak Batı Uygarlığı, özellikle “öteki” söz konusu olduğunda “güç” ü değerden yalıtarak kullanmakta tereddüt göstermemiştir. Bu bakımdan modernitenin hem kim olduğuna, yerinize, duruşunuza göre farklılaşabilen en azından çift, aslında çok anlamlı bir yapısı olduğu hemen belirtilmelidir. Bir yandan bakıldığında insanlığın bazı temel ortak paydalarına yaslanan, bir başka açıdan da, “insan” varlığının anlam düzeyinde içini boşaltarak insanı varoluşsal boşluğa iten bir modernite okumak yanlış sayılmasa gerektir. Bir yandan özgürlüğü merkeze alan, diğer yandan da özgürleştirme, uygarlaştırma adı altında insanları sömüren ve köleleştiren bir zihniyettir söz konusu olan. Sömürülen sadece “öteki” değildir, üstelik. Çevre kirliliği ile su yüzüne çıkan da, aslında modernitenin büyüttüğü çarpık tabiat algısının, tabiatı sömürülecek nesneye indirgeyen zihniyetin yapabileceği tahribatın sadece görülebilen kısmıdır.

Öte yandan, modern zihniyetin, nasıl gerçekleştirildiği pek konuşulmasa da, Batı toplumlarını zenginleştirdiği, refah düzeyini yükselttiği, bilimsel alanda daha önce görülmediği gibi, hayal de edilemeyecek başarılar imza attığı bilinen bir husustur. Teknolojinin getirdiği imkânlara, sağladığı kolaylıklara karşı çıkmak elbette akıl karı değildir. Burada bizim amacımız, moderniteyi, tarihsel-sosyolojik perspektiften biraz daha derin okuyarak, şu anda insanlığın içine sürüklendiği post modern olarak adlandırılan durumu anlamaya çalışmaktır. Bu sebepten, modernitenin beraberinde gelen bazı temel açmazlara dikkat çekip, post moderniteye yönelmek istiyoruz.

Her şeyden önce bugün bütün dünyayı etkisi altına alan modernite, özü itibariyle tepkisel olan, ancak göz kamaştırıcı yönleriyle insanları cezbeden, iç dönük talepleriyle modernitenin yaratıcısı olduğunu düşünenlerin iştahını kabartan Batı tipi bir modernitedir. Yatay ve dikey okunduğunda, dünyada tek tip bir modernite olmamasına rağmen, egemenlikle bütünleştiği için Batı tipi modernite, “tek doğru” dayatmasını içinde barındırmaktadır. Buna rağmen, insanlığın geldiği noktada, en genel anlamda “küreselleşen şiddet ve terör”, “küreselleşen kimlik krizi”, insanlığın geleceğini karartan “varoluşsal boşluk”, insanın fitratı ile örtüşmeyen bilim ve teknolojinin insanı esir etmesi, temel hak ve özgürlüklerden söz edilmesine rağmen bunların ciddi olarak tahrip edilmesi gibi hususlar, sağduyu sahibi insanları ciddi olarak rahatsız etmeye başlamıştır. Bu doğrultuda hem eleştiriler günden güne artmış, hem de yeni arayışlar daha belirgin hale gelmiştir.

Batı tipi dayatmacı, indirgemeci modernitenin açmazları, ister istemez yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu arayışların tarihsel açıdan modernliğin oluşturduğu zemin üzerinde yürüdüğü açıkça görülebilmektedir. Ancak, insanlığın küresel ölçekte, yeni bir sürece girdiğini görmezlikten gelmek de

mümkün değildir. Post modernite,, bir yönüyle moderniteye, onun aşırılıklarına yönelik tepki, diğer yönüyle de modernitenin devamı gibidir. Post modern insan, modernitenin dayatmalarına karşı çıkar, “ben sadece ben olduğum için değerliyim” diyerek, “ben merkezli” bir dünya inşa etmeye çalışır. Aynı zaman herhangi bir topluluğa ait olmayı da, post modern durum olarak yorumlar. Kısaca, post modern insanın kafası, modern insanın “kesinlik” dayatmalarına karşın, daha bir karmakarışıktır. Buna dijital kuşatılmışlık da eklendiği zaman, post modern insanın çelişkileri görmekte, hayal ile hakikati ayırt etmede gerçekten zorlandığını görebiliriz.

Şimdi post modern durumu ve post modern insanı biraz daha yakından tanımaya, anlamaya çalışabiliriz.

Takdir edersiniz ki, üzerinde durduğumuz konu, pek de kolay anlaşılabilir bir konu değildir. İnsanın içinde yaşadığı ortamı iyi gözlemleyebilmesi, doğru anlayabilmesi, doğru yorumlayabilmesi her zaman kolay olmamaktadır. Buna post modern durumun bizi mahkûm ettiği “dijital kuşatılmışlık” durumunu da eklersek, zorluğun boyutlarını daha iyi görebiliriz. Evet, kelimenin tam anlamıyla bir dijital kuşatılmışlık durumundayız. Biraz anlamaya çalışalım: Acaba, kendimizle baş başa kaldığımızı söyleme imkânınız var mı? Televizyonun başına geçiyoruz ve bize sunulan programlarla iktifa ediyoruz. Gözümüzün önünde akıp giden dijital dünya ile farkında olmadan bütünleşiyoruz. Hayatımızın dijitalleştiğinin ne kadar farkındayız?

Televizyonda izlediğimiz reklamlara dikkat edelim: Reklamı yapılan her şey, adeta insanlaştırılarak, insani sıfatlarla bezenerek bize sunuluyor. Reklamlar sadece televizyonlarda yok; yol boyu bizi takip eden billboardlar, bizi hiç yalnız bırakmıyor. Peki, biliyor musunuz insan beyni saniyede 200-250 veri kaydeder. Biz farkında olalım ya da olmayalım, beynimiz sürekli kayıt yapıyor. Peki, kaydettiğimiz şeylerin ne kadar farkındayız. Mesela bir mağazaya gidiyoruz. Mağazada bir elbise dikkatimizi çekiyor ve hemen ona yöneliyoruz. Tezgâhtar işini iyi bilen birisi ise, hemen yanımıza yaklaşıyor hemen bize diyor ki: “Efendim bu elbise size çok yakışacak”. Ve çok fazla tereddüt etmeden o elbiseyi alabiliyoruz. Eve gidiyoruz, gardırobumuza yerleştirdiğimiz zaman şu soruyu sormak ihtiyacı hissediyoruz: Acaba o elbiseye gerçekten ihtiyacımız var mıydı? Sonra düşünüyoruz, acaba ben bu elbiseyi niye aldım diye, karşımıza çıkan tablo nedir defalarca televizyonda farkında olalım olmayalım gördüğümüz bir kare beynimize yerleşiyor ve bizi mağazaya girdiğimiz zaman doğrudan o elbiseye yönlendiriyor. Oysa o elbiseye ihtiyacımız var mı yok mu sorusunu önce sormamız gerekiyordu, çünkü alış verişi ihtiyaca göre yapılır. En azından bizim gibi insanlar, ihtiyaç olup olmadığını düşünerek alışveriş yapmalıdır.

Pazarlanan, reklamı yapılan her türlü eşyaya birtakım insani sıfatlar yüklenmesi, onun satın alınmasını kolaylaştıran bir faktördür. Reklamı yapılan ayakkabı, onu alan insanın kendini genç hissedeceğini fısıldayabilir. Adı üstünde “araç” olan araba, “özgürlük” le irtibatlandırıldığı zaman daha cazip hale gelebilir. Mesela bir reklamdan bir cümle “Toyota gibi, benim babam Toyota

gibi” çok basit bir cümle, bu cümlenin içinde neler var hiç düşünme biliyor musunuz? Çocuk dünyası, çocuklar belli yaşlarda babalarını her şeyi bilen insan olarak görürler, çocuklar belli yaşlarda babalarını çok güçlü olarak görürler, çocuklar yine küçük yaşlarda babalarıyla davranışlarını özdeşleştirirler. Bunun tersi de doğrudur, anneler babalar da çocuklarının davranışlarını da kendilerine taşırlar. Bu reklam cümlesinin içine bir sürü insani özellikleri yüklemiş oluyoruz. Bende şu anda bedava Toyota reklamı yapmış oluyorum. Kimse para vermeyecek tabi, ama benim derdim reklam değil; benim derdim şu, arabaya insani vasıflar yüklenirken, arabanın bir insanı bir yerden başka bir yere taşımak için vasıta olduğu, adı üstünde araç olduğu gerçeği ne kadar bilinç dünyamızda yer ediyor. Diyeceksiniz ki çok mu önemli bu, evet çok önemli. İşte post modern zihniyetin çarpıcı bir örneği... Bu, aynı zamanda “gerçeklik” algısının nasıl değişmeye başladığını anlama imkânı sağlayan bir örnek... Eşyaya insani vasıfları yüklediğiniz zaman, eşyanın algı biçimi farklılaşır.

Biraz bilgisayardan ve teknolojiden söz edelim. Türkiye’yi bilgisayar çöplüğüne, mezarlığına dönüştürdük desek acaba yanlış bir cümlemi kurmuş oluruz. Sanıyorum, pek çoğumuzun evinde birden çok bilgisayar var. Bilgisayarı ne kadar amacına uygun olarak kullanıyoruz? Çoğumuz toplumda nerdeyse insanlarımızın yüzde sekseni belki de yüzde doksanı bilgisayarı sırf daktilo amaçlı kullanıyor farkında mısınız? Şimdi internet biraz daha yaygınlaşınca sörf amaçlı kullanılıyor, farklı amaçlarda biraz daha kullanılmaya başlandı, ama bilgisayar teknolojisine ayak uydurmak mümkün mü? Hayır, sürekli değişiyor. İsterseniz cep telefonundan söz edelim: Türkiye’nin cep telefonuna ayırdığı kaynağı düşünebiliyor musunuz? Sürekli yeni modeller çıkıyor. Herkesin evinde birden çok cep telefonu var. Aynı anda birden çok cep telefonunu yanında taşıyanlar var. Yine soralım: Cep telefonunu ne kadar amaca uygun kullanabiliyoruz? Camide, tam da namaz esnasında bir oyun havasının çalmaya başladığına hiç şahit oldunuz mu? Telefon faturalarını bir kenara bırakalım; işin sağlık boyutunu düşünüyor muyuz? Zaman israfının farkında mıyız? Telefon kullanmanın adabını oluşturabildik mi? Galiba, teknoloji bizi esir almaya başladı... Özellikle gençlerimiz adeta telefonla bütünleştiler. Hoca ders anlatırken mesajlaşan öğrenciler görebiliyoruz. Yolculuklarda, çevredeki insanları hiç kale almadan saatlerce konuşan, hem de gerçekten boş konuşan insanlara şahit oluyoruz. Telefon yerinde ve zamanında, amacına uygun olarak kullanılırsa, iletişim aracı olarak işlevini yerine getirmiş olur... Şöyle de düşünebilirsiniz: Müslümanların zamanı çok... Galiba öyle... Ne diyor reklamlar: İstedığınız kadar konuşun... Kendi varlığının farkında olmak, ancak zamanın farkında olmakla mümkün olabilir. Kuşatılmışlık psikolojisi, insanın kendi varlığının farkında olmasını neredeyse imkânsız hale getiriyor. İsterseniz bu söylediklerimize bir de telefon dinlemelerini ekleyelim. O zaman dijital kuşatılmışlığı daha iyi anlayabiliriz...

Teknoloji, insanın “insan” algısını, “kendilik” algısını değiştirmektedir. İnsan, kelime ve kavramlarla düşünen bir varlık. Bizi kuşatan iki dünya var öncelikle. Birincisi, bizim dışımızdaki gerçeklik alanı, yani tabiat, yani evren.

İkincisi bizim, kendi ürettiğimiz kelime ve kavramla inşa ettiğimiz dünya. Kültürü en genel anlamıyla şöyle tarif ederler, kültür insanın doğada hazır bulduklarına yaptığı katkılardır. Doğada hazır bulduğumuz dünyanın içerisinde demek ki ikinci bir dünya var. Bizim inşa ettiğimiz dünya, bizim inşa ettiğimiz dünya kültür dünyasıdır. Şimdi bir üçüncü dünya var dijital dünya, o hem kültürün bir parçası hem kültürü biçimlendiriyor ve dijital dünya içerisinde bizim kendimizi kendi varlığımızı fark etme şansımız büyük ölçüde kayboluyor. İşte sorun tam da burada. Şimdi bazı sorularla ne demek istediğimizi biraz daha anlaşılır kılmaya çalışalım: İçinizde kafası karışık olmayan var mı?. Benim kafam hiç karışık değil diyen var mı ?. Yok, olmaması da son derece doğal , alanı daraltalım, içinizde din konusunda kafası karışık olmayan var mı?. Dinle ilgilendiğiniz zaman kafa karışıklığı bir anda artacak. İşte post modern insanın dikkat çeken özelliklerinden birisi kafasının karışık olmasıdır. Kafa karışıklığı kötü değildir. Fakat bu kafa karışıklığını gidermek için çaba sarf etmiyoruz. Tam tersi kafa karışıklığından mutlu olmaya başladık. İşte din ve bilim burada devreye girecek yani post modern bir insanın kafası karışık ama kafa karışıklığından şikâyetçi değil, peki post modern bir insanın bir başka özelliği var. Diyor ki, slogan, “ben ben olduğum için değerliyim”. Harika bir şey, elbette sen sen olduğun için değerlisin. Ben ben olduğum için değerliyim, ben biricik özgür bir varlığım, bunlara itiraz edemem. Ama bir başka gerçeklik var burada, ben aynı zamanda sosyal bir varlığım. İnsanlığımı toplum içinde inşa etmek zorundayım. Öyleyse birey toplum dengesi, şimdi düşünün ben ben olduğum için değerliyim diyen bir insan aynı zamanda kendi varlığını bir topluma endeksleyebiliyor. Ben ben olduğum için değerliyim. Ben A gurubundayım. A gurubu, ben A gurubunda olduğum için değerli. Şimdi bakın açmazlar nereye gidiyor. Bu sefer, bir süre sonra transferler başlıyor, ben ben olduğum için değerliyim ile ben A gurubunda olduğum için değerliyim; A gurubu ben o gurubun içinde olduğum için değerli, ifadeleri arasında ortaya çıkan çelişkileri göremiyoruz. Bu süreç içerisinde ben ben olduğum için değerliyim ifadesinde düğümlenen o birey bilinci bu sefer gurup bilincine, gurup bütünlüğü içerisinde sürü içgüdüüne hizmet eder hale geliyor. Şu andaki gençlerimizin hem özgürlük peşinde olmaları, hem bir takım ideolojilere hem de bir takım gruplaşmalara körü körüne saplanmaları ve bu aradaki çelişkiyi görememeleri, post modern bir durumu işaret etmektedir. Eğer ben kendi varlığımın farkındaysam, herhangi bir gurubun içerisindeysem şu soruyu sorarım, ben niçin o guruba giriyorum? O gurubun bana sağlayacağı faydalar neler? O guruptan nasıl çıkabilirim? İşte yine post modern bir durum. Türkiye’deki dini gurupların hiçbirisinde mensubiyet, bilinçli bir mensubiyet değildir. Bu, post modern bir durumun dini hayata yansımalarıdır. Yani A gurubuna mensup olabilirsiniz, ama A gurubuna niçin girdiğiniz konusunda zihninizde sağlıklı bir berraklık söz

konusu değildir. O guruptan nasıl çıkacağınızı da bilemezsiniz. Üstelik o gurubun içerisinde sizi tutmak için bir takım enstrümanlar da kullanılabilir. Neler kullanılır? Bir cümle size, “şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır”. Çok basit bir cümle, o kadar anlamlı bir cümle ki, siz bir guruba bağlıysanız, sizin şeyhiniz varsa sizi ayrıcalıklı bir konuma taşıyor bu cümle. Daha da ötesi var. Şimdi o gurubun içerisinde kalmanız gerekiyor, hemen bir geleneğin içerisinde bir hadis devreye girer burada; Peygamberimiz demiş ki Yahudiler 71 fırka, Hristiyanlar 72 fırka, benim ümmetim de 73 fırka olacaktır. Biri hariç hepsi cehennemliktir. İlginçtir tarih boyunca ortaya çıkan bütün mezhepler, adı ne olursa olsun hepsi bütün cemaat oluşumları, bütün tarikat yapılanmaları, hemen tamamı, bu cennetlik olan bir fırkanın kendileri olduğu iddia etmiştir. Burada dikkat çekmek istediğimiz husus, post modern durumun, kendini meşrulaştırabilmek için geleneğe yaslandığı gerçeğidir. Bunun tersi de doğrudur. Geleneğin içinden gelen birtakım oluşumlar, hemen post modern durumu uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bununla ilgili “sivil toplum” kavramı örnek verilebilir. Mevcut tarikat yapılanmaları, cemaatler kendilerinin sivil toplum örgütü olduğunu iddia etmektedirler. İşin gerçeği bu oluşumların sivil toplumla herhangi bir ilgisinin alakasının olmadığıdır. Bu yaklaşım tarzının, indirgemeci olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır. İslam, bir mezhebe, cemaate, tarikata indirgenmiş olmaktadır. İşte bütün bunlar, dikkat çektiğim post modern bir insanın çelişkileri görememesi, post modern insanın dijital kuşatılmışlık içerisinde olması ve benzeri hadiseler bizi yeni arayışlara sevk ediyor. Bu post modern durumu önce doğru algılamak lazım, onu algıladıktan sonra dinin bu yapı içerisindeki yerini konuşmamız gerekiyor.

Post modern insan, modernitenin kesinlik dayatmasına, özgürlük adı altında toplumu biçimlendirmesine, bilimi tabulaştırmasına karşı çıkarken, birtakım yeni açmazlara sürüklendiğinin farkında değildir. İnsanlığın, insanı merkeze alan, Tanrı’yı görmezlikten gelmeyen, fitratla barışık, hayatı ve barışı esas alan yeni bir bakış açısına ihtiyacı vardır. Çünkü üzerinde yaşayabileceğimiz başka bir dünya yoktur. Bizler, bu dünyada, insanca yaşayabilmenin bir yolunu mutlaka bulmalıyız, bulabiliriz. Modernitenin tartışılıyor olması, hayal ve hakikat arasındaki ince çizginin iyice belirsiz hale gelmesi, değerler alanındaki erozyon, dini yeniden gündeme getirmiştir. İnsanlar, hem hayatın anlamını yakalamak, hem de kendilerini inşa edebilmek için yüksek ilahi değerleri yeniden düşünmeye başlamışlardır. Aslında dinin “yükselen değer” haline gelmesi, bu arayış sürecindeki birtakım hayati önem taşıyan unsurların ileri düzeyde ihtiyaç olarak kendisini hissettirdiğini de düşündürmektedir. İnsanlığın içine sürüklendiği varoluşsal boşluk, dini işaret etmektedir. Post modern dönemin belirsizlikleri, küresel ölçekteki muhtelif bunalımlar, insanca yaşayabilmenin temel ortak paydasının ancak dinin desteği ile mümkün olabileceğini düşündürmektedir.

İnsanoğlunun kafa karışıklığından bütünüyle bütünüyle kurtulması elbette mümkün değildir. Ama en aza indirebilmek mümkündür. Bunun yolu önce aklın varlığını yeniden keşfedip, akla güvenmekten geçer. İnsanın saygınlığı, varoluştan gelen, ontolojik bir saygınlıktır. Kur'an dilini kullanırsak, insan "Ahsen'i takvim üzere", yani en güzel şekilde yaratılmıştır. Öyleyse insan bizatihi değerlidir. O zaman insan değerini yaradılıştan alır. Bu değerini yaratıcıdan alan insanın en belirgin özelliği akıl ise, insan aklını kullandığı kadar değerli olur, insan değer ürettiği kadar değerli olur. İşte, bilim dediğimiz hadise, hem bu kafa karışıklığından insanı kurtaracak, hem de ontolojik anlamda insanın gerçek yerini tekrar insana hatırlatacaktır. Şimdi şöyle bir soru soralım: İnsan hayatını anlamlı kılmaya çalışan bir varlıktır. Hayatımız ne zaman anlamlı olur? Hayatın anlamlı olması ne demektir? Yaptığımız işi anlamlı kılmak konusunda, din bize ne söyler, felsefe ne söyler, bilim ne söyler? Acaba bunların üçünün keştiği noktalar var mı? Çünkü modern insanın, günümüz insanının en ciddi açmazlarından birisi Victor Franklin in ifadesiyle "varoluşsal boşluk" içerisine sürüklenmesidir. Diyor ki her çağın bir hastalığı vardır. İçinde yaşadığımız zaman diliminin hastalığı, insanın varoluşsal boşluğa sürüklenmesidir. İnsanın anlam bilincini kaybetmesidir. Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ihtiyacı, aidiyet ihtiyacı gibi anlam ihtiyacı da yer almaktadır. İnsan bu ihtiyaçlarını karşılar, istediği gibi sağlıklı şekilde bir doyuma ulaşmıyor. Mesela bir başka, bu konuda kafa yoran bilim adamlarından birisi diyor ki, insanın nihai kaygıları artıyor, ölüm korkusu insanların dünyalarını karartmaya başladı. Bu söylediklerimiz, varoluşsal boşluğun birtakım tezahürleridir. Peki, insanı varoluşsal boşluktan kurtarmak mümkün mü? Evet mümkün. Varoluşsal boşluktan kurtulabilmenin temelinde, insanın inanç dünyasını aydınlık olması yatar. İnsanın inanç dünyası aydınlık olmadığı sürece varoluşsal boşluktan kurtulmak mümkün değildir. İnsanın inanç dünyasının aydınlık olabilmesi için, akıl, vahiy, bilimin işbirliği içinde olması, birbirini tamamlaması gerekir. Acaba yaygın din anlayışımız bize bu konuda destek olabilir mi?

Tam bu noktada iki hususa dikkatinizi çekmek istiyorum. Bunlardan birisi şudur, Kur'an nasıl Allah'ın ayetiye, insan akli da Allah'ın ayetidir. Dolayısıyla akıl ve vahiy birbiri ile çelişmez. Yüce yaratıcı akla destek olsun diye vahiy göndermiştir. Vahyin geliş amacı budur. İnsan vahyi, akıl ile anlar ve vahiyden yararlanılarak değer üretir. Salih amelin bir anlamı değer üretmektir. Değer üretmenin ucu açıktır. Biraz sonra bilimin de değer üretme kavramı içerisinde yer alacağını belirteceğim. Dedim ki, Kur'an nasıl Allah'ın ayetiye, tabiat da Allah'ın ayetidir. Aynı şekilde akıl da Allah'ın ayetidir. Aklın merkezi bir yeri vardır, vahiy akıl ile anlarız. Bir basamak ilerisi, tabiat da Allah'ın ayeti, evren de Allah'ın ayetidir. Peki, evrenin Allah'ın ayeti olmasının anlamı nedir?

Evrenin Allah'ın ayeti olmasının anlamı, insanoğlunun evrenin varoluşunda esas olan yasaları keşfettiği zaman anlayabildiği, açıklaya bildiği zaman, o yasaların aynı zamanda aklın da yasaları olduğunu, o yasaların aynı zamanda vahiyle örtüştüğünü görebilmesidir. Evet, aklın, vahyin ve tabiatın Allah'ın ayeti olması bunu gerektirir.

Aslında bizim bilim dediğimiz nedir? Bilim, en temelde insanın ilgi alanına giren her şeyi anlama ve açıklama faaliyetidir. Tabiat bilimleri, insan bilimleri şeklindeki ayırım, esas itibarıyla, konunun daha iyi anlaşılmasına yöneliktir. Bilim, en temelde insan faaliyetidir. Anlama ve açıklamanın konusu tabiat ise tabiat bilimleri, insan ve insanın yapıp etmeleri ise, insan bilimleri söz konusudur. Tabiat bilimleri alanında yaptığımız iş, yaratılışın yasalarını anlama ve açıklama faaliyetidir. Bir başka ifadeyle, insanoğlu varoluşun yasalarını anlamaya ve açıklamaya çalışarak tabiat bilimlerini oluşturur. Bu yasaları anlar, açıklar, matematik dilinde tercüme eder. Yapılan iş, yeni bir şey yaratmak değildir. Yapılan iş, var olan olay ve olguların arka planını çözümlemektir. Tabiat bilimleri tamda bundan ibarettir. Peki, var olanın arkasındaki var oluşu sağlayan, var oluşu sürekli kılan, var oluştaki ilişkiler biçimini belirleyen yasalar nelerdir? Bu yasalar kendiliğinden mi olmuş? Mesela ki yer çekiminden söz ediyoruz. İşte elimdeki kalemi bırakıyorum ve kalem yere düşüyor. Niçin aşağı doğru düşüyor? Yukarıya fırlattığım halde yine aşağıya düşüyor. Bu sorulara cevap arıyorum. Burada etkin olan birkaç faktör var. Birisi yer çekimidir, diğeri havanın sürtünme kuvvetidir. Çünkü havayla temas halinde hızı yavaşlatıyor yere düşürüyor. Peki, bunlar nedir? Aslında bunlar, varlık yaratılırken var olan, varlığı var kılan yasalardır işte, biz keşfediyoruz. Bir yasayı görüyoruz adına yer çekimi diyoruz. Bir başka sürtünme kuvveti diyoruz. Einstein de kafa yormuş bakmış $e=mc^2$ demiş. Ve ne yapmış Einstein bunu söylerken, var olan yasayı yakalamış, anlamış ve açıklamaya çalışmış; olay bundan ibarettir. Matematik diline dönüştürmüş formülleştirmiş hepsi bu, ondan sonra bugün bu yasa çerçevesinde biz nükleer santrallerde, her ne kadar Japonya da ki biraz problem ürettiyse de nükleer santrallerde enerji üretebiliyoruz ya da nükleer tıp ta bundan yararlına biliyoruz. Başka alanlarda var. Aslında bütün mesele, yapılan iş nedir? Maddenin özündeki o enerjiyi fark etmek, o enerji açığa çıktığı zaman nasıl kontrol edilebileceğini bilmek. Yasaları bilerseniz, bunu da bilirsiniz. Daha kolay anlaşılır bir örnek vereyim, kuş havada uçar. Kuşun havada nasıl uçtuğuyla ilgili yasaları, ya da kuşun uçmasını sağlayan yasaları bulup, keşfedip matematik diline dönüştürebilerseniz; büyültür, küçültürsünüz tonlarca ağırlıktaki bir uçağı havada uçurabilirsiniz. Aslında olay çok karmaşık değil. Bütün karmaşıklık insanın kafasındadır. Bu süreçte yapılan iş nedir? Bu süreçte yapılan iş, aslında tanrısal aklın nasıl işlediğinin anlaşılması ve açıklanması faaliyetidir. Cümlemi tekrar edeyim mi? Tabiat bilimleri alanında yapılan iş, Tanrısal aklın, yaratıcı

aklın nasıl işlediğinin anlaşılması ve açıklanması faaliyetidir. Böylesi bir durumda Tanrısal aklın işleyişinin fitratla, yaradılışla çelişmesi, çatışması mümkün olur mu? Hayır. Peki, bu aklın nasıl işlediğini kim çözümleyecek? Elbette insanoğlu çözümleyecek. İşte tabiat bilimlerindeki bilim dediğimiz alan tamda bu işi yapar. Yoktan bir şey keşfetmiyoruz var olanı anlamaya çalışıyoruz. Ve onu matematik diline dönüştürüp kullanıyoruz.

Tanrısal aklın nasıl işlediğini keşfeden insan, anladığı ve açıklayabildiği kadarıyla, bu yasalardan yararlanma imkânına da sahip olur. Bir başka ifadeyle, insanın madde üzerinde tasarruf gücü vardır. Casiye suresinin 12 ve 13. ayetleri bu gerçeğe şöyle işaret etmektedir: “O Allah ki koyduğu yasalarla gemilerin yüzüp gitmesi için denizi sizin istifadenize sunmuştur. Bu, O’nun lütuf ve kereminden rızkınızı aramanız ve şükretmeniz içindir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsini size boyun eğdiren/ sizin yararlanmanız için Kendi katından lütfeden O’dur. Şüphesiz bunda Allah’ın varlığına ve kudretine işaret eden nice deliller vardır; fakat bunu anlayacak olanlar, derinliğine düşünen kimselerdir?”. İnsanın madde üzerinde tasarruf gücü vardır. İnsan maddenin yapısını çözümlediği zaman, madde üzerindeki bu tasarruf gücünü kullanma hakkına sahip olur. Aslında, insanın kültür ve uygarlık yaratması, teknoloji üretmesi, bu tasarruf gücüyle alakalıdır. Yüce Yaratıcı, insanı birtakım yaratıcı yetilerle donatmıştır. İnsan hayatının anlamı, insanın bu yaratıcı yetilerinde gizlidir. Salih amel, bu yetilerin etkin kullanılması sonucu gerçekleşir.

Bu doğrultuda, Kur’an’ın bilimi, bilimsel düşünceyi nasıl teşvik ettiği ile ilgili bazı örneklerle konuyu biraz daha açalım istiyoruz. Kur’an pek çok yerde, ısrarla “düşünmez misiniz, ekletmez misiniz, ibret almaz mısınız” diyerek insanı düşünmeye anlamaya davet eder. Kur’an, “bilmediğin şeyin ardına düşme, kalp, göz her şey ondan sorumludur” (İsra, 36) diyerek insanı, attığı her adımı bilerek atmaya davet eder. Kur’an der ki, mümin insan her sözü işitir, en güzeline uyar. Aslında bilimsel yöntemle bire bir örtüşen bir yaklaşımdır bu söylediklerim, farkında mısınız? Bilim adamı ne yapar? Tabiatta var olan yasaları anlamaya, anlamlandırmaya, açıklamaya çalışır. Bunu yaparken verilerle hareket eder. Kafadan bir şey uydurmaz. Aslında Kur’an’ın bizi teşvik ettiği tamda budur; eğer bir konuda kafa yoracaksanız, fikir üretecekseniz, delillere, verilere dayanmanız gerekir. Kur’an bunu ister.

Kur’an’ın bu duruşu, bizi, daha ilerisini düşünmeye sevk eder. İnsan en güzel şekilde yaratılmıştır, akıl gibi üstün bir nimete sahiptir, madde üzerinde tasarruf gücü vardır. Ancak, insan, kendi yarattığı dünyaya mahkûm olabilir. Kur’an, insanı düşünmeye, gerçekleri anlamaya, kendi yarattığı dünyaya mahkûm olmamaya çağırılmaktadır. Aslında insanla ilgili bütün süreç, insanın

kelime ve kavramlarla düşünmeye başlamasıyla birlikte başlar. O zaman konunun başına dönelim; dedik ki, post modernite bizi dijital bir dünyaya mahkûm etti. Kullandığınız kelime ve kavramlar, eğer bir şekilde hakikatle örtüşen kelime ve kavramlar değil ise, akıl sizi sağlıklı sonuçlara götürmez. O yüzden Kur'an der ki bilmediğin şeyin ardına düşme, bilmek kullandığınız kelime ve kavramların sağlıklı olması ve yerli yerinde olmasını gerektirir. Bildiklerimiz eğer dış dünyadaki varlıkların iz düşümü ise klasik yunan felsefesinde hakikat denen şey bundan ibarettir, bunların dış dünyadaki varlıklarla bire bir örtüşüp örtüşmediğini bilmek durumundayız. Zihnimizdeki varlıkların iz düşümü, onlarla gerçekten örtüşüyorsa, o zaman algımız doğrudur. Ancak, mesele bundan ibaret değildir. Çünkü bizim zihnimizde sadece dış dünyada var olanların iz düşümleri yok, onlar ile ilgili kavramlar yok. Bizim zihnimizde aynı zamanda bizim yarattığımız, insanın yarattığı bir takım kelime ve kavramlar da var. Mesela akıl kavramı, aslında akıl kavramını biz yaratıyoruz. Çünkü akıl beynin bir fonksiyonudur en nihai noktada. Keza ahlak dediğimiz kavram, bunları da biz yaratıyoruz. Esas problemde burada başlıyor. O zaman da bu kavramların da ne kadar uygun olup olmadığını düşünmek durumundayız. Peki, işte tam bu noktada, bilim bize der ki, bilimsel bilgi sağlam bilgidir. Kaynakları bellidir. Bilimsel bilgi güvenilir bilgidir, test edilmiştir, bilimsel bilgi en azından savulabilir bilgidir. Bakın şu söylediğim özellikler sadece tabiat bilimleri alanıyla ilgili değil, bilimin konusu olan her şeyle ilgilidir. Peki, bu söylediğimi dine tatbik etmek mümkün müdür? İlahiyatçıların yaptığı iş nedir? Özü itibarı ile dini bilimin konusu yapmaktır. Peki din alanında bilgimiz ne kadar sağlıklı? Nasıl bileceğiz biz bunu? Bu bilginin güvenilirliğini nasıl tespit edeceğiz? Bunun yolu bilimsel yöntemlerle açık seçik ortaya konulabilir şöyle ki, kurduğum denkleme tekrar dikkat etmenizi istiyorum. Dedim ki, Kur'an Allah'ın ayetidir, akılda Allah'ın ayetidir, bilim, tabiat da Allah'ın ayetidir. Dolayısı ile akıl, bilim ve vahiy bir biri ile çelişmez çatışmaz. Aslında formül bunun içerisinde.

Bunu bir örnekle sanıyorum daha anlaşılır kılmak mümkün, Kur'an sık sık konuşurken delile dayalı olmaktan söz eder. Hatta Allah hakkında tartışanlarla ilgili olarak der ki ellerinde bir belgemi var. Yani Allah hakkında bile tartışabilirsiniz ama eğer belgeniz var ise tartışın. Buyurun tartışın, çünkü Kur'an bu duruşuyla aklını doğru kullanan insanın doğruları bulacağına inanır daha açık bir cümle ile Kur'an insanın aklına güvenmektedir, Allah insanın aklına güvenmektedir, çünkü akıl insana daima doğruyu gösterir. Ancak, aklın yaptırım gücü yoktur. Aklın doğruları bulması, doğruları bilmesi, insanın doğru olanı tercih etmesi doğru olanı yapması anlamına gelmez. O zaman aklın bu duruşunun desteklenmesi gerekiyor. Bunu ne destekleyecektir? Akıl bilimden yararlanarak doğruyu teyit eder; aklın doğruları Kur'an tarafından da teyit

edildiği zaman, o doğrular yaptırım gücüne kavuşur. Aslında dinin desteği tam da burada ortaya çıkar, yani aklın doğruları ile dinin doğrularının örtüştüğü noktada din size doğruyu yapma konusunda ileri düzeyde motivasyon sağlar. Bunu istersiniz pratik hayattan bir örnekle kolay anlayabiliriz. Mesela sigara konusunu ele alalım. Bilim bize diyor ki sigara bize zararlı, aklımızla da zararlı olduğunu biliyoruz, ama sigara içmeye devam ediyoruz. Peki, açıkça Kur'an sigara içmeyi yasaklasaydı acaba ne olurdu. Diyeceksiniz ki içkiyi yasaklamış, Müslüman içmeye devam ediyor, içebilir. Kur'an, içkinin haram olduğunu söylüyor. Müslüman insan eğer içecekse, bu gerçeği bilerek içecektir. Bu durum, içki illetinden eninde sonunda kurtulmayı mümkün kılar.

İşin gerçeği, postmodern durum, modernitenin bir devamıdır. Modernitenin alternatifi değildir. Ancak, modernite de değildir. Gerek modernite, gerekse post modernite insanları ciddi açmazlarla karşı karşıya getirmiştir. İnsanlığın geleceği, köklü bir paradigma değişikliğine bağlıdır. Bu yeni paradigma insanlığa yeni bir uygarlığın kapısını aralayabilir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde, post modernitenin yeni bir paradigma niteliği taşımadığı, sadece modernitenin açmazlarına yönelik tepkilerden beslenen geçici bir durumu işaret ettiği söylenebilir. İnsanlığın yeni bir insan, bilim, evren ve değerler anlayışına ihtiyaç vardır. Dine rağmen böylesine köklü bir paradigma değişikliği pek mümkün görünmemektedir. Öyleyse, İslam'ın bu konudaki tezlerine yeniden dönebiliriz, yeni bir din anlayışı bize yeni bir medeniyetin kapısını aralayabilir. Çünkü her ne kadar günümüz Müslümanının medeniyet iddiası yok ise de, İslam'ın medeniyete vücut veren kök hücreleri hala sapa sağlam durmakta, kendine uzanacak akı ve iradeyi beklemektedir. Bu sebepten, insanlığın geleceğinin vahyin, aklın ve bilimin işbirliğine bağlı olduğunu söylüyoruz. İslam'ın söz konusu olduğu yerde, akıl, vahiy ve bilim işbirliği yapmak durumundadır.

Post modern durum, modernitenin tartışılmasına imkân sağlamış; onun boşluklarını görmeyi kolaylaştırmıştır. Modernitenin en önemli iki dayanağı olan akıl ve bilimin dogma olmadığı ve kimsenin tekelinde bulunmadığı anlaşılmıştır. İslam'ın akla ve bilime verdiği önem, bu konularda kafa yormayı gerektirmektedir. Bunun için de, öncelikle bilgiye açık olmak gerekir. Yeni bilim anlayışı, en temelde bilimin insan ürünü olduğunu görecektir, bütün insanlığın birikiminden en iyi şekilde yararlanmanın yollarını arayacaktır. Bilimin dogma olmadığının anlaşılması, onun hiçbir şey olmadığı/ olmayacağı anlamına gelmez. Bilimin bütün insanlığın ortak tecrübesini içinde barındıran evrensel bir boyutunun olduğu unutulmamalıdır.

Yeni bir bilim anlayışı, aynı zamanda, daha insani bir teknolojiyi beraberinde getirecektir. Mevcut teknoloji, insanı esir almaya başlamıştır. Dijital kuşatılmışlıktan kurtulabilmenin yolu, insanın fitratı ile örtüşen, doğa ile barışık, daha insani bir teknolojiden geçmektedir. Mevcut teknoloji muazzam bir güç artışını beraberinde getirmiştir. Ne var ki, bu gücün kontrolünde sorunlar vardır. Dünyamızın bir barut fıçısına döndüğü yanlış değilse de, bu tabir karşı karşıya kaldığımız tehlikeyi tam anlamıyla anlatmaya yetmemektedir. Nükleer silahlar insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. En modern silahların, maalesef Müslümanlar üzerinde denendiğini, silah fabrikalarının Müslümanlara silah sattıklarını hatırlamakta fayda vardır. Teknolojinin meydana getirdiği gücü, dinin dışında herhangi bir güçle kontrol etmek mümkün değildir. Yeri gelmişken Alev Alatlı'nın "Yaşasın Ölüm" isimli romanında geçen bir cümleye dikkat çekmek istiyorum. Alatlı, "Hiroşima'ya atom bombasının atılmasını bir tek İslam önleyebilirdi" diyor. İnsan İslam'ın insan anlayışını derinden kavrayınca bu cümlenin ne kadar anlamlı olduğunu görebiliyor. İslam, hayatı ve barışı esas alan bir dindir.

Hayatın ve barışın esas alınmış olması İslam'ın en özgün taraflarından birisidir. Çünkü İslam insan için gelmiştir. Din, din insana destek için, insan için vardır. Din insan içindir, insan din için değil. İster istemez akla şöyle bir soru gelmektedir: Mevcut algı biçiminde din insan için mi, yoksa insan din için midir? Ne dersiniz? Müslüman kültürde insanın bizzatı bir değer olduğu yeterince fark ediliyor mu? İnsan olmadan dinin bir anlamı olmaz. Allah'ın dine ihtiyacı yok, insanın var. Peki, hayatı esas almak ne demektir? Bunun açılımı da şudur: Müslüman her hâlükârda öncelikle yaşamayı tercih etmek zorundadır. Müslüman savaşa, ölmek için gitmez; ölürse şehit olur. Savaşın amacı barıştır. Esas olan barıştır; savaş arazi bir durumdur. Kur'an, herhangi bir saldırı söz konusu olduğunda savaşılmasını, ancak aşırı gidilmemesini ister. İşte İslam'ın hayatı esas almasının anlamı budur. Müslüman savaşa barış için gider, yaşamak için gider ama ölürse şehit olur. Fakat yine yaygın kültürümüze bakın, ölü sever, ölüm sever bir topluma dönüştüğümüzün farkında mısınız, peki çıkış yolu ne? Çıkış yolu hayatı ve barışı esas alan yeni bir anlayış.

Din, esas itibarıyla insan hayatına anlam kazandırmak için vardır. Daha önce de dikkat çektiğimiz gibi, Yüce Yaratıcı insanı birtakım yaratıcı yetilerle donatmıştır ve hayatın anlamı insanın bu yetilerinde gizlidir. İnsan, bu yaratıcı yetileri sağlıklı bir şekilde, anlamlı, insanlık için için faydalı bir şey üretmek için kullanmak durumundadır; bunun adı da salih ameldir. Salih amel, tabiatın dilinin doğru okumayı, yani bilimi gerektirir. Tabiat dilini doğru okumak, tabiat bilimlerinin bir şekilde Tanrının ortaya koyduğu Tanrısal aklın nasıl işlediğinin doğru anlaşılması hadisesidir. Bilim, o sınırlar çerçevesinde işlevini yürütürse o

zaman ortaya çıkan teknoloji çevre kirliliği gibi problemlerle başımızı ağrıtmaz. Her insan, insanlığın geleceğini de düşünmek zorundadır. Çünkü bu dünyada sadece biz yaşamıyoruz. Bu dünyada bizden sonrakiler de yaşayacak. Bizden sonraki nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmak bizim boynumuzun borcu. Bu durumun, post modern benmerkezcilikle pek örtüşmediğini görebiliyoruz. Bunun batılı bilim paradigmasının eseri olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu paradigma, tabiatı insanın sömüreceği bir nesne olarak görmüştür. İşte bu algının değişmesi gerekiyor. Çünkü tabiat insana Tanrının bir emanetidir. İnsanoğlu tabiatın dilini öğrendiği, çözdüğü zaman tabiatın insana sağlayacağı avantajlardan en iyi ve en doğru şekilde yararlanabilir. Önerimiz, tabiatın dilini doğru okuyan, din ve bilimin iş birliği imkânını gerçekleştiren bir arayışın içerisinde olunmasıdır.

Sözün özü, eğer insanlığın geleceği açısından dinin, aklın ve bilimin işbirliği yapması gerektiğine inanıyorsak, İslam'ın böyle bir yaklaşımı teşvik ettiğinin farkında isek, yapmamız gereken ilk iş din anlayışımızı gözden geçirmek olmalıdır. Maalesef, Müslüman kafada din ve gelenek iç içe girmiş; din gelenekleşmiş, gelenek de dinleşmiştir. Bu durum, hem Müslümanların on dört asrı aşan süreçte oluşturdukları, medeniyetin omurgası olan muhteşem bilimsel birikimin ve tecrübenin doğru anlaşılmasını engellediği gibi, Müslümanları maziye mahkûm etmektedir. Geçmişin kutsallaştırılması bunun bir neticesidir. Sağlıklı bir gelecek tasarımı yapamamasının ve yüzümüzün sürekli maziye dönük olmasının da sebebi aynıdır. Müslümanların yeni bir İslam anlayışına ihtiyaçları vardır. Kur'an'ın kurucu ilkeleri, Müslümanların mevcut birikimleri ve insanlığın yakaladığı bilimsel düzey, bunu mümkün kılmaktadır. Buna, Müslümanların olduğu kadar, bütün insanlığın da ihtiyacı vardır.

Bazen benden, bir İlahiyatçı olarak İslam'ı kısaca anlatmam istenir. Benim aklıma hemen Ah Kaf suresinin 13. ayeti gelir. Yüce Yaratıcı şöyle buyurmaktadır: “Rabbimiz Allah'tır deyip, dosdoğru olanlar için hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeceklerdir”. Bir sonraki ayet de şöyledir: “İşte cennetlikler bunlardır ve yaptıkları güzel işlere karşılık orada sürekli kalacaklardır.” Fussilet suresinin 30. ayeti de şöyledir: “Rabbimiz Allah'tır deyip dosdoğru olanlara gelince, onlara melekler gelir ve şöyle derler: ‘Korkmayın, üzülmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin, mutlu olun’”. Bana göre bu ayetler İslam'ı çok güzel özetlemektedir. Dinin özü Tevhit, yani Allah'ın var ve bir olduğuna inanmaktır. İnsan, aklını doğru kullanırsa bu inanca ulaşabilir. Allah'ın varlığına inanmak, fitrata uygundur; inanmamak arızı bir durumdur. Tevhidin yanında iki temel esas daha vardır: Ahret ve nübüvvet inancı. Allah'a, öldükten sonra dirilmeye ve Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanan bir kimse Müslümandır ve İslam dairesi içindedir. Müslümanı, davranış planında bekleyen,

bütün düşünce ve fiillerinin özü de, dosdoğru olmaktır. Tevhit, insanı özgürleştirir, dosdoğru olmak, insan olmanın olmazsa olmazı, insan olmanın ortak paydasıdır. Bu temel esaslar insanın inanç dünyasını aydınlık hale getirir ve insanın yaratıcı yetilerini etkin kullanmasını ve salih ameli gerçekleştirmesini sağlar. Bütün bunların olabilmesi için, insanın kendi varlığının farkında olması ve aklı gerçekten etkin kullanması gerekir. Kur'an, aklını kullanmayanların pislik içinde kalacağı uyarısını yapar (10/100).

İnsanlığın tekrar Tanrı ile barışması gerekmektedir. Ancak, dinin, adı ne olursa olsun, mevcut kurumsal yapısı ile insanlığı mutlu etmesi de, doğrusu biraz zor görünmektedir. Eğer İslam dininden söz edilecekse, gerek modernitenin saltanatının yıkılması, gerekse post modern arayışlar, İslam'ın önünü açmaktadır. Ancak, Müslümanların da, geleneğin ağırlığından ve kurumsallaşmış dini yapıların zincirinden kurtularak, Tevhit eksenli, Kur'an'ın kurucu ilkelerini, insanlığın ortak tecrübesi ile birleştirerek, insanın kendini inşa etmesini kolaylaştıracak ve yeni bir uygarlığın kapılarını aralayacak daha sağlıklı bir din anlayışına kavuşmaları gerekmektedir. Yeni din anlayışı, hem insanlığın tarihi tecrübesinin ortak ürünü olan evrensel değerlerle, hem de özelde bilimle barışık olmak durumundadır. İşte tam da bu noktada, insanlığın geleceğinin dinin ve bilimin işbirliği ile mümkün olabileceğini düşünmemek için hiçbir sebebin olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak, tekrar edelim: Bunun için yeni bir din anlayışına ve yeni bir bilim anlayışına ihtiyaç vardır. Müslümanlar, İslam'ın medeniyet dini olduğu gerçeğinden hareketle, yeni medeniyetin omurgasını oluşturacak yeni bir bilim paradigması inşa edebilirler. Yeni arayışların damgasını vurduğu post modern durum, modernitenin devamı olarak bir geçiş sürecini işaret etmektedir. Batı uygarlığının; insan, bilim ve tabiat anlayışının modernitenin akış sürecinde insanlığı mutlu kılacak, barış içinde yaşama imkanı sağlayacak yeni bir paradigma üretmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak bu süreç, eğer aklı yeniden keşfeder, eleştirel düşünceyi içselleştirir ve din-akıl-bilim işbirliğini sağlayabilirlerse, Müslümanlara yeni bir uygarlık paradigması yaratma imkânı sağlayabilir. Gerçekten de, insanlığın böylesi bir yeniliği ihtiyacı vardır.

Sabırla dinlediğinizi için teşekkür ediyorum.